

Kunnskapsbehov på kulturarvfeltet

Et dokument fra prosjektet *Kulturarv i fortid, samtid og framtid* (KAFF)
21. desember 2009

Forord

Norsk kulturråd, ABM-utvikling og Riksantikvaren satte i 2007 i gang et prosjekt om forskning og formidling knyttet til kulturarv og kulturvern kalt *Kulturarv i fortid, samtid og framtid* (KAFF-prosjektet). De samarbeidende institusjonene har klare felles interesser og sammenfallende kunnskapsbehov innen temaområdet. Samtidig har de forskjellige ansvarsområder og dermed ulike innfallsvinkler til temaet. Dette dokumentet beskriver de samarbeidende institusjonenes *felles* kunnskapsbehov slik de har fremkommet gjennom KAFF-prosjektet. De tre institusjonene har i tillegg andre kunnskapsbehov innenfor den enkelte institusjons virkefelt, men disse defineres gjennom andre prosesser.

Kulturarv blir her brukt som samlebetegnelse på de overleveringer – både materielle og immaterielle – som er gjenstand for kulturvernets virksomhet. Det er i dag en økende forståelse for at kulturarv og kulturvern har stor betydning både for individ og samfunn. Det er imidlertid relativt lite tilgjengelig forskningsbasert kunnskap på området. Behovet for kunnskap kan knyttes til de samfunnsmessige sammenhenger kulturvernet inngår i, og til de utfordringer aktuelle endringsprosesser i samfunnet medfører. På mange viktige samfunnsområder er det behov for en dypere, forskningsbasert forståelse av hvordan og hvorfor kulturarv tas i bruk og vernes.

Målet med KAFF-prosjektet har vært å få fram et bedre kunnskapsgrunnlag, dels for å skape debatt, men først og fremst for å bidra til fornyelse av praksis i kulturvernet. Styrking av forskning og forskningsformidling sees som et middel for å få dette til. En god forvaltning og politikktutvikling på feltet er avhengig av relevant forskning og kunnskapsbasert formidling som synliggjør sektorens samfunnsmessige betydning.

Målgruppene for dette dokumentet er Norges forskningsråd, relevant forvaltning, samt aktuelle forskningsmiljøer. Dokumentet bygger på et bredt sammensatt utvalg av kilder som på ulike måter belyser felles kunnskapsbehov ved de tre samarbeidende institusjonene. Behovene er dels kommet fram gjennom dialog med sentrale FoU-miljøer og på verksteder og konferanser i KAFF-prosjektets regi. I tillegg bygger dokumentet på rapporter og utredninger fra forvaltningen, som i brede, interne prosesser har utarbeidet beskrivelser av aktuelle kunnskapsbehov i dag og i årene som kommer.

For mer om KAFF-prosjektets arrangementer og aktiviteter, vennligst se www.kaff.no

Oslo, 21. desember 2009

Siv Ringdal og Anne Sæterdal
Sekretariat for KAFF-prosjektet

FORORD	2
SAMMENDRAG.....	4
KORT OM FORSKNING PÅ KULTURARVFELTET	5
<i>Rapporter og utredninger som beskriver kunnskapsbehov.....</i>	<i>6</i>
DE VIKTIGSTE KUNNSKAPSBEHOVENE.....	8
<i>Aktuelle endringsprosesser som påvirker kunnskapsbehovene</i>	<i>8</i>
TEMA 1 – BEGREPET OG FENOMENET KULTURARV.....	9
<i>Sterke markedskrefter</i>	<i>10</i>
<i>Internasjonalisering</i>	<i>11</i>
<i>Ny teknologi - utfordringer og muligheter.....</i>	<i>11</i>
<i>Migrasjon og kulturelt mangfold.....</i>	<i>12</i>
<i>Demokrati og deltakelse.....</i>	<i>12</i>
TEMA 2 – SAMFUNNSROLLE OG SAMFUNNSMESSIG BETYDNING.....	13
<i>Sterke markedskrefter</i>	<i>14</i>
<i>Internasjonalisering</i>	<i>15</i>
<i>Ny teknologi - utfordringer og muligheter.....</i>	<i>15</i>
<i>Migrasjon og kulturelt mangfold.....</i>	<i>15</i>
<i>Demokrati og deltakelse.....</i>	<i>16</i>
TEMA 3 - INSTITUSJONER OG AKTØRER.....	17
<i>Sterke markedskrefter</i>	<i>18</i>
<i>Internasjonalisering</i>	<i>18</i>
<i>Ny teknologi - utfordringer og muligheter.....</i>	<i>19</i>
<i>Migrasjon og kulturelt mangfold.....</i>	<i>19</i>
<i>Demokrati og deltakelse.....</i>	<i>20</i>
MATRISSE SOM STRUKTURERER BESKRIVELSEN AV KUNNSKAPSBEHOV	22
LITTERATUR	23

Sammendrag

Dokumentet *Kunnskapsbehov på kulturarvfeltet* er et resultat av prosjektet *Kulturarv i fortid, samtid og framtid* (KAFF-prosjektet). Hensikten har vært å kartlegge og formidle de viktigste overordnede kunnskapsbehovene på kulturarvfeltet. Dokumentet summerer opp innspill til kunnskapsbehov i verksteder, seminarer og konferanser som KAFF-prosjektet har arrangert. Videre bygger dokumentet på diskusjoner i prosjektgruppen og på en gjennomgang av diverse skriftlig materiale fra inn- og utland.

KAFF-prosjektet har identifisert følgende tre viktige, felles kunnskapsbehov ved de samarbeidende institusjonene:

- Det er behov for mer kunnskap om *begrepet og fenomenet kulturarv*.
Hva forstås med kulturarv og hvordan har forståelsen av fenomenet endret og utviklet seg over tid? Hvem har tradisjonelt ”forvaltet” begrepet kulturarv og i hvilke sammenhenger har det opptrådt?
- Det er behov for mer kunnskap om *kulturvernets samfunnsrolle og samfunnsmessige betydning*.
Hvilken betydning har kulturarv for enkeltmennesker, for ulike grupper og for samfunnet som helhet? I hvilke samfunnsmessige sammenhenger er kunnskap om kulturarv viktig? Er denne kunnskapen særlig viktig for et samfunn i rask endring?
- Det er behov for mer kunnskap om *feltets institusjoner og aktører* og deres praksis på området.
Hva slags verdi- og idégrunnlag arbeider de ulike aktørene og institusjonene som forvalter og formidler kulturarv ut fra? Hvordan står dette i forhold til de politiske føringene som ligger til grunn for deres virksomhet?

KAFF-prosjektet har også vist at det vil være nødvendig å få innsikt gjennom forskning i hvordan viktige endringsprosesser i samtiden påvirker feltet. De ovenfor beskrevne kunnskapsbehovene er derfor systematisert i form av en matrise, hvor de tre identifiserte kunnskapsbehovene sees i forhold til følgende aktuelle prosesser:

- Sterke markedskrefter
- Internasjonalisering
- Ny teknologi - ufordringer og muligheter
- Migrasjon og kulturelt mangfold
- Demokrati og deltakelse

Kort om forskning på kulturarvfeltet

På tross av erkjennelsen av at kulturarv og kulturvern har stor betydning for den sosiale, kulturelle og økonomiske utviklingen i samfunnet, står forskningen på feltet svakt. Forskningen har i liten grad omhandlet kulturarv som ressurs for samfunnet, og institusjonelle og kulturpolitiske aspekter er lite belyst. Den har heller ikke rettet seg mot utfordringer i forhold til viktige endringsprosesser som følge av globalisering, økt migrasjon og ny teknologi.

Den kunnskapen vi har i dag er ikke tilstrekkelig for å møte morgendagens utfordringer på feltet. I St.meld. nr. 30 (2008-2009) *Klima for forskning* understrekes viktigheten av humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning for å forstå og drøfte konsekvensene av viktige samfunnsendringer. Det påpekes videre at globaliseringen og det flerkulturelle samfunnet vil kreve økt kunnskap om språk, kultur, religion, historie og identitet, og at slik forskning er sentral for å forstå hvordan mennesker, individuelt og kollektivt, møter samfunnsmessige utfordringer. Behovet for å styrke forskningssamarbeid, samordne ressurser, og formidle og ta i bruk resultater av forskning med utgangspunkt i felles kunnskapsbehov om kulturarv og kulturvern, er derfor stort.

FoU-miljøer innen kulturarv er fragmenterte og spredt ved universiteter, høyskoler, museer og forskningsstiftelser. Forskningen finansieres i hovedsak gjennom generelle bevilgninger til universiteter og høyskoler, eller gjennom strategiske midler. Noen bevilgninger gis også som frie midler og til programforskning i regi av Norges forskningsråd. Et forskningsprogram som delvis retter seg mot forskning innen kulturminnefeltet og kulturfeltet er *MILJØ 2015*, som i 2008 avløste programmet *Landskap i endring*. Et annet forskningsprogram er *Kulturell verdsetting (KULVER)*, som i 2007 avløste *Program for kulturforskning*. Dette dreier seg imidlertid om svært beskjedne midler.

Den spredte forskningskompetansen på feltet er påpekt i flere offentlige rapporter og dokumenter som omhandler humanistisk forskning i sin alminnelighet, og kulturarvforskning og kulturminneforskning mer spesielt. I Forskningsrådets *Nasjonale strategi for humanistisk forskning* (2008) blir humanistisk forskning beskrevet som fragmentert. Forskningen er spredt og individuelt dominert, og fordi den består av mange og små miljøer, er den sårbar. Videre er forskningen i liten grad tverrfaglig og svakt internasjonalt koplet. Anvendt forskning må utvikles og synliggjøres, og det er behov for robuste nettverk og økt samarbeid. Også Forskningsrådets *Kulturminner og kulturmiljøer. Utredning av forskningsbehov 2004-2014* (2003) har pekt på at kompetansen på kulturminnerelatert forskning er spredt. Det er et økende behov for brobygging mellom forskjellige fagmiljøer, og det er behov for å etablere felles arenaer.

Stortingsmeldinger som berører kulturarv og kulturvern legger alle vekt på en kunnskapsbasert forvaltning og betydningen av forskningsformidling. Det understrekes at forskning er nødvendig for å sikre en oppdatert forståelse av kulturvernets samfunnsrolle og for å synliggjøre selve kunnskapsfeltet. Forskningsbasert kunnskap gir et bedre grunnlag for utvikling og fornyelse av både politikken og forvaltningen. Formidling av ny kunnskap er avgjørende for å kunne ta nye resultater i bruk – kunnskap som kan sikre et godt vern av kulturarv og dermed gi grunnlag for fortsatt eksistens og framtidig bruk.

Forskningsformidling er også viktig for at befolkningen skal kunne bygge opp en forståelse for og et godt forhold til kulturarv og egen identitet (NOU 2002:1 *Fortid former framtid*).

Rapporter og utredninger som beskriver kunnskapsbehov

Forskningsrådet har igangsatt flere utredninger som har relevans for forskningen på kulturarvområdet. I 2003 foregikk to arbeider hvor kunnskapsbehov knyttet til henholdsvis kulturforskning og kulturminneforskning ble beskrevet. *Kunnskapsbehov i kultursektoren. En utredning om forskning og forskningsformidling på kulturfeltet utført på oppdrag fra Norges forskningsråd* (heretter omtalt som Bjørkås-rapporten) og *Kulturminner og kulturmiljøer. Utredning av forskningsbehov 2004-2014* (heretter omtalt som Sæterdal-rapporten) beskrev kunnskapsbehov og var med på å forme Forskningsrådets programmer *Program for kulturforskning* og *Landskap i endring*. Begge rapportene beskriver behovet for å styrke forskning på kulturarv, både for museer, arkiver og i kulturminnevernet.

Forskningsrådet har i kjølvannet av St.meld. nr. 20 (2004-2005) *Vilje til forskning*, hatt en arbeidsgruppe som i samarbeid med de humanistiske fakultetene har utviklet en strategi for humanistisk forskning, den tidligere omtalte *Nasjonal strategi for humanistisk forskning*. Målet med strategien er: ”Å synliggjøre den samfunnsmessige betydningen av humanistisk forskning, både på tradisjonelle og nye arenaer.” Strategien skal bidra til å ”øke bevisstheten om hva humanistisk forskning faktisk kan bidra med”, og ”hvor den har potensial for å bidra mer, eller på nye måter”. Strategien påpeker hvordan store samfunnsmessige endringer i dag fordrer kunnskap som setter oss i stand til å fortolke og forstå disse endringene. Det er behov for en bred humanistisk kunnskapsbase, og i dette ligger også behovet for kunnskap om kulturarv og kulturvern. Det som er nedfelt i Forskningsrådets strategi for humanistisk forskning bygger godt opp under de kunnskapsbehovene som er identifisert i KAFF-prosjektet.

Forvaltningen har stadig større krav om å være kunnskapsbasert, og de siste 10-15 årene har det utviklet seg mer strukturerte og brede prosesser i forvaltningsområdene for å få fram kunnskapsbehovene på området. I tillegg til KAFF-samarbeidet har både Riksantikvaren, ABM-utvikling og Kulturrådet arbeidet med å få fram oversikter som sier noe om kunnskapsbehov knyttet til kulturarv.

- Kulturminneforvaltningens forskningsbehov formidles til Miljøverndepartementet, som hvert 5. år utarbeider en oversikt over departementets viktigste forskningsbehov. Dette dokumentet brukes i dialog med Forskningsrådet, relevante programstyrer oppnevnt av Forskningsrådet og FoU-miljø i arbeidet med å utvikle nye forskningsprogram og strategiske instituttprogram. Nye kunnskapsbehov ble spilt inn til Miljøverndepartementet i 2009, og KAFF-prosjektets foreløpige rapport om kunnskapsbehov på kulturarvfeltet har hatt betydning i dette arbeidet.
- ABM-utvikling har hatt et stort prosjekt knyttet til utfordringene relatert til digitalisering i abm-sektoren, kalt *Kulturarven til alle – digitalisering i abm-sektoren* (2006), og i scenarieprosjektet *Museene i 2025. Ulike scenarier* (2007) i samarbeid med ECON. Sistnevnte rapport peker på mange av de samme tunge utviklingstendensene som blir fremhevd i denne rapporten, som kulturell og økonomisk globalisering, utvikling av teknologi og digitalisering, og overgangen fra tradisjonelle kollektive strukturer til selvvalgte fellesskap. ABM-utvikling har også gitt innspill om viktige kunnskapsbehov i brev til Utdannings- og forskningsdepartementet (*Innspill til den nye forskningsmeldingen* datert 18/5-2004) og til Kultur- og kirke departementet i forbindelse med oppfølging av arbeidet med forskningspolitikk for kultursektoren (*Oppfølging av arbeidet med forskningspolitikk*

for kultursektoren, datert 5/7-2005). Flere av disse kunnskapsbehovene er tatt med i KAFF-prosjektets dokument om kunnskapsbehov.

- Norsk kulturråd har gjennomført prosjektet *Museum, arkiv og samfunn. Kunnskapsbehov og utfordringer* i samarbeid med ABM-utvikling (heretter omtalt som Ydse-rapporten). Prosjektet omhandler museene og arkivenes rolle i lys av samfunnsutviklingen, og konkluderer blant annet med at det er behov for å styrke forskningen i arkivene og museene. Ydse-rapporten peker også på behovet for økt forskning om arkivene og museene. Dette sammenfaller godt med KAFF-prosjektets konklusjoner omkring kunnskapsbehov. Begge arbeidene understreker behovet for studier av kulturarvinstitusjonene sett i lys av endringsprosesser i samfunnet. Samtidig omfatter KAFF-prosjektet et større område, siden også kulturminnefeltet er sentralt i dette prosjektet.
- I 2009 har ABM-utvikling og Norsk kulturråd startet et samarbeid om prosjektet *Forskning og museum*. Prosjektet er en videreføring av deler av prosjektet *Museum, arkiv og samfunn*, og målet er å bidra til at det etableres en varig infrastruktur for forskning i og om museene, og å diskutere, prøve ut og etablere en eller flere modeller for forskningssamarbeid med konkret produksjon av forskning som resultat.

Behovet for økt forskning og samarbeid i museene har også blitt understreket i NOU 2006:8 *Kunnskap for fellesskapet. Universitetsmuseenes utfordringer*. Her ble det foreslått å etablere et tettere samarbeid mellom universitetsmuseene og andre museer for å utvikle museenes FoU, og hvor universitetsmuseene kan ha en rådgivende funksjon. Dette blir fulgt opp i St. meld. nr. 49 (2008-2009) *Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying* hvor følgende målsetning er beskrevet:

Forskning og kunnskapsutvikling ved museene er et nødvendig faglig grunnlag for innsamling, dokumentasjon og formidling. Et delmål vil være økt forskningssamarbeid, både i museumsnettverket og mellom museene og forskningsmiljøer i kunnskapssektoren.

Tilsvarende prosjekter for å tydeliggjøre kunnskapsbehov har foregått i andre land. I Sverige ble *Betänkande av kulturutredningen* ferdigstilt i februar 2009 (SOU 2009:16). Arbeidet med denne utredningen har vært en bred prosess som har hatt til hensikt å se nærmere på kulturpolitikken innretning og arbeidsformer, for igjen å komme med forslag til endringer. Kulturutredningen legger blant annet vekt på viktigheten av å fornye kulturpolitikken, for bedre å kunne møte en samtid som preges av mangfold, globalisering, teknologisk utvikling og sivilsektorens økte betydning for politikken. Økt samarbeid mellom staten og mangfoldet av aktører innen kulturområdet, integrering av kulturpolitikken i en bredere politisk sammenheng og økt forskning blir framhevet som viktige tiltak. I Riksantikvarieämbetet sitt *FoU-program för kulturmiljöområdet 2006-2010* er det løftet fram flere perspektiver og temaområder det er behov for økt kunnskap om, bl.a delaktighet, mangfold og moderne kulturarv.

I Danmark har en bredt sammensatt ekspertgruppe med bl.a. tunge næringslivsrepresentanter forfattet rapporten *Det innovative humaniora og samfundsvitenskap. Oplæg til en forskningspolitisk handlingsprogram* (2005). Rapporten tar for seg hvordan humaniora og samfunnsvitenskap kan være nyttige på andre viktige og aktuelle samfunnsområder. De ser særlig på fire forskningsområder hvor møtet mellom forskning og næringsliv er særlig perspektivrikt: Forskning på ”markedsforståelse og brukerdrevet innovasjon”, forskning på

”den globale virkelighet”, forskning på ”innovasjon og kreativitet” og forskning på ”opplevelsesøkonomi”. En annen dansk utredning er *Forskningsbegreber og vidensformer: kulturarv, samlinger og kunstuddannelser* (2004), som er utarbeidet i regi av Kulturministeriets Forskningsutvalg.

Dokumentet *Kunnskapsbehov på kulturarvfeltet* formidler de kunnskapsbehovene som er identifisert gjennom innspill og diskusjoner på arrangementer i KAFF-regi, og i meldinger, utredninger og rapporter som omhandler kulturarvområdet. De aktuelle temaene er i flere av de ovennevnte rapporter og utredninger blitt fremhevet som viktige, men KAFF-prosjektet merker seg at de i liten grad er blitt gjort til gjenstand for forskning og kunnskapsproduksjon.

De viktigste kunnskapsbehovene

I gjennomgangen av kilder og publikasjoner har følgende tre felles, overordnede kunnskapsbehov utkrystallisert seg:

1) Begrepet og fenomenet kulturarv

Det er behov for mer kunnskap om vår *forståelse av fenomenet kulturarv*.

Hva forstås med kulturarv og hvordan har forståelsen av fenomenet endret og utviklet seg over tid? Hvem har tradisjonelt ”forvaltet” begrepet kulturarv og i hvilke sammenhenger har det opptrådt?

2) Samfunnsrollen

Hvilken betydning har kulturarv for enkeltmennesker, for ulike grupper og for samfunnet som helhet? I hvilke samfunnsmessige sammenhenger er kunnskap om kulturarv viktig? Er denne kunnskapen særlig viktig for et samfunn i endring?

3) Institusjoner og aktører

Hva slags verdi- og idégrunnlag besitter de ulike aktørene og institusjonene som forvalter og formidler kulturarv? Hvordan står dette i forhold til de politiske føringene som ligger til grunn for deres virksomhet?

Aktuelle endringsprosesser som påvirker kunnskapsbehovene

Kulturarv og kulturvern påvirkes i høy grad av de samfunnsmessige endringene som foregår. Det er nødvendig å få innsikt i og kunnskap om hvordan aktuelle endringsprosesser i samfunnet påvirker forståelser og praksis på området. Samfunnet organiseres på stadig mer sammensatte måter, og endringskreftene er mange og komplekse.

Sterke markedskrefter. Samfunnet preges i dag av stadig større grad av markedskrefter og kommersialisme. Dette påvirker kulturarvfeltet. Kulturarv har fått en ”varekarakter”, for eksempel gjennom at kulturminner er ”produkter” som skal markedsføre steder i kampen om turistene. Samtidig stilles det økte krav til kulturarvinstitusjonene om inntjening og lønnsomhet, om markedstilpasning og verdiskaping. Det er store utfordringer knyttet til å utvikle kulturarv og kulturarvinstitusjonene på en slik måte at nyttetenkning og markedstilpasning ikke går på bekostning av kvalitet, eller stenger for mer overordnet tenkning.

Internasjonalisering. Ny teknologi, en global økonomi, økt turisme og innvandring fører til sosial og kulturell endring. Dette skjer globalt, men får forskjellige uttrykk i møtet med lokale, regionale og nasjonale kulturer. Dermed blir internasjonalt forskningssamarbeid stadig viktigere. I EUs sjuende rammeprogram legges det vekt på hvilken betydning de globale endringene har i Europa, blant annet i forhold til mangfold, verdier og historie. Forskning på kulturarv og kulturvern i en internasjonal kontekst kan gi viktige bidrag til

kunnskapsutviklingen nasjonalt. Økt internasjonalt samarbeid vil være relevant innenfor mange ulike temaområder. For eksempel vil en kopling mot relevante fagmiljøer i andre land kunne gi nye perspektiver på den norske forskningen omkring kulturarv i et pluralistisk samfunn.

Ny teknologi – utfordringer og muligheter. De siste tiårene har teknologien, spesielt informasjons- og kommunikasjonsteknologien, gjennomgått en dramatisk utvikling. Det er to forhold som har skapt en grunnleggende ny situasjon for kulturarvinstitusjonene:

1) Digital informasjon og 2) Formidling gjennom Internett. Informasjon blir lagret og distribuert i nye former og kanaler. Dette krever ny kompetanse, nye samarbeidsformer, nye metoder og kanskje nye institusjoner. For eksempel fører den nye teknologien til at grensene mellom katalog, magasin og utstilling på museene er i ferd med å viskes ut. Gjennom sosiale medier kommer også publikum – brukerne – til orde på nye måter, og dette skaper nye muligheter som en foreløpig bare ser konturene av.

Migrasjon og kulturelt mangfold. Det norske samfunnet har alltid vært preget av kulturelt mangfold. Tidligere var dette først og fremst representert gjennom urfolket, samene, og den delen av befolkningen som i dag omtales som nasjonale minoriteter. De siste tiårene har imidlertid det norske samfunnet fått mange nye innbyggere med en annen etnisk og kulturell bakgrunn enn den som representeres av urfolk og ”gamle” minoriteter. Dette utfordrer den tradisjonelle forståelsen av fenomenet og begrepet kulturarv, og stiller nye krav til institusjonene som forvalter og formidler kulturarv. Det er med andre ord et stort kunnskapsbehov i skjæringspunktet mellom kulturarv og kulturelt mangfold, og her kan man med fordel hente kunnskap fra andre land som har arbeidet med disse problemstillingene over lengre tid.

Demokrati og deltakelse. Kulturarvinstitusjonene skal gjennom sin formidling bidra til å sette enkeltindivider og ulike grupper bedre i stand til å engasjere seg i samfunnet. For at dette skal være mulig er det viktig at kulturarvinstitusjonene er i dialog, og kulturarvinstitusjonene har kunnskapsbehov knyttet til disse kravene. Også på dette området vil en kunne hente kunnskap fra andre land, bl.a. Sverige, som de siste årene har hatt mye fokus på slike problemstillinger.

Teksten i det følgende er en sammenstilling av det KAFF-prosjektet anser som de viktigste kunnskapsbehovene sett i forhold til ovennevnte aktuelle endringsprosesser. Se matrisemodell på side 22. Denne måten å strukturere stoffet på innebærer at det blir noe gjentakelse i teksten, men samtidig vil det illustrere tydelig sammenhengen mellom samfunnsutfordringer og kunnskapsbehov. Den vil også vise at kunnskap om kulturarv har stor betydning for måten vi møter samfunnsutfordringer på.

Tema 1 – Begrepet og fenomenet kulturarv

Begrepet kulturarv har røtter i romantikkens forsøk på å beskrive og gjenskape en kulturell enhet både i den vestlige verden og innen nasjonalstaten (Amundsen/verksted 1)¹. Det er imidlertid et begrep som blir stadig mer brukt i samfunnsdebatten her til lands, og de samme tendensene sees også internasjonalt. For eksempel i Danmark har ordet blitt et nytt politisk slagord, mens det sjelden var i bruk for ti år siden (Jensen 2008, Jensen/konferanse II).

¹ Mange av innleggene fra KAFF-prosjektets verksteder og konferanser, som det henvises til i teksten, er lagt ut på KAFF-prosjektets nettside www.kaff.no

Kulturarv er et symbolmettet og mangetydig begrep som blir brukt både i dagligtale og innenfor offentlig forvaltning og forskning (Ågotnes 2008). Det synes å være en utbredt enighet om at kulturarv er viktig for samfunnets sosiale og kulturelle utvikling. Det blir ofte brukt i selvfølgelige vendinger, som noe objektivt på linje med ”natur” (Berkaak/verksted 1). Samtidig er kulturarv et resultat av seleksjon. Ikke noe objekt er gitt å være kulturarv før det blir definert som nettopp det (Aronsson/verksted 4, Myklebust/verksted 5).

Det er behov for en løpende, kritisk diskusjon og refleksjon rundt begrepet kulturarv. Hva legges i begrepet, hvordan har det endret og utviklet seg, hvordan har det blitt brukt og misbrukt? Hva ligger til grunn for at noe blir sanset og tolket som kulturarv, mens andre ting ikke blir det? I hvilken grad skal selve kildene, informasjonsbærerne som forteller om kultur og historie, innordnes i begrepet kulturarv? Hva er forholdet mellom immateriell og materiell kulturarv, og mellom kulturarv og kulturminner? Det er behov for tverrfaglig forskning på begrepet, og det er samtidig viktig at også aktørene og institusjonene på området tar opp disse problemstillingene.

Det er også behov for forskning omkring begreper som ofte opptrer i sammenheng med begrepet kulturarv, som for eksempel *identitet* og *kulturelt mangfold*. Det synes å være enighet om at kulturarv er viktig for folks identitet, men hva begrepet identitet rommer har vært mindre debattert. Det er viktig at ulike forståelser av disse begrepene blir kontinuerlig kartlagt og undersøkt gjennom forskning og forskningsformidling (Myklebust/verksted 1 og 5, Ågotnes/ konferanse I, Bertelsen/konferanse I, Berkaak/konferanse I).

Behovet for forskning rundt begrepet kulturarv er påpekt av mange. På KAFF-prosjektets første verksted var nettopp hensikten å bidra til dette ved å ”vri og vrenge” på begrepet. På dette verkstedet ble det blant annet pekt på behovet for forskning som kaster lys over institusjonaliseringen av begreper som kulturvern og kulturarv, og som ser begrepene i en idéhistorisk sammenheng (Amundsen/verksted 1). Tilsvarende har behovet for en kritisk analyse av begrepet kulturarv blitt påpekt på begge KAFF-konferansene, og at det kan være fruktbart å se kulturarvbegrepet i forhold til kulturminnebegrepet. Det er altså nødvendig med en kunnskapsbasert analyse av begrepet kulturarv og det begrepsapparatet som opptrer rundt selve fenomenet. Kunnskap om sammenhengen mellom endringsprosesser i samfunnet og drivkreftene bak disse er viktig, og det er behov for mer forskning som belyser hvordan vår forståelse av begrepet kulturarv påvirkes av disse prosessene. (Kjeldstadli/konferanse I, Ågotnes/konferanse I, Berkaak/konferanse I og Hallén/konferanse I, Jensen/konferanse II).

Sterke markedskrefter

Kulturarv har i løpet av de siste årene blitt stadig viktigere for turisme og næringsutvikling og blir i økende grad brukt som virkemiddel i salg og markedsføring. Steder og regioner utvikler og markedsfører sine attraksjoner og ”heritage sites”, som blir viktige virkemidler for verdiskaping. Slike attraksjoner kan utvilsomt medvirke til en positiv inntjening. Samtidig kan det være problematisk hvis kulturarv blir en ”vare” på et ”nostalgimarked” (Ydse 2007).

Turistindustriens forventninger påvirker kulturminnene. En del forskning har pekt på kritiske aspekter når kulturarv blir tingliggjort i form av en ”heritage site”. Når visse gjenstander stilles ut på et bestemt sted og skal representere ”kulturarven”, det være seg en ”cultural village” i Zululand eller fremstillingen av samisk kultur i Rovaniemi, fjernes kulturen fra den sosiale virkeligheten. Det fører til fremmedgjøring (Berkaak/verksted 1, Ågotnes 2008, Stone/verksted 5).

Det er behov for forskning som studerer begrepet kulturarv i lys av de økonomiske interessene som påvirker feltet, og for kritisk analyse av begrepene og diskursen. Diskursanalyser kan gi forståelse av dominerende og motsetningsfylte meningsdanninger om kulturarv i stedsutvikling. Hvordan produseres og vedlikeholdes ulike diskurser? (Vestby/konferanse I)

Internasjonalisering

Begrepet kulturarv er kontekstavhengig. Det har endret betydning gjennom historien. Begrepet har også forskjellig betydning i ulike land og kulturer, noe som er tydelig i dagens Europa. Mens mange museer i Vest- og Nord-Europa var opptatt av å skape en nasjonal ”vi”-følelse tidlig på 1900-tallet, er det i dag økt fokus på det transnasjonale, som det europeiske og det flerkulturelle. Eksempler på dette er *Världskulturmuseet* i Göteborg og *House of European History* i Brussel. Samtidig foregår det en nasjonal revitalisering, ikke minst i Øst-Europa, hvor de nasjonale fortellingene står mer i fokus. (Aronsson/verksted 4 og konferanse II, Krankenhagen/verksted 4, Kristensen/verksted 4).

Det er behov for internasjonalt samarbeid om forskning på hvordan begrepet kulturarv har blitt forstått og tolket i ulike kulturer og til ulike tider. Et eksempel på et slikt prosjektsamarbeid er *Making National Museums*, hvor formålet er å studere hvordan ulike nasjonalmuseer i Europa responderer på globalisering, europeisk integrasjon og nye medier i sin formidling av kulturarv (www.namu.se).

Kulturarv inngår i en global økonomi og i situasjoner med krig og konflikt er kulturminner utsatt for plyndring og ødeleggelse. Kulturarv er ofte viktige symboler i konfliktsituasjoner, og ulike interesser kjemper om makten til å definere disse verdiene (Stone/verksted 5, Akman/verksted 5, Anfinset/verksted 5). Det er behov for forskning som ser nærmere på hvordan begrepet kulturarv har blitt og blir brukt i forhold til makt, krig og konflikt. Hvordan skal mennesker uten makt få sin kulturarv ivaretatt?

Ny teknologi - utfordringer og muligheter

Ny teknologi gir i dag nye muligheter for forståelse og formidling av kulturarv. I 2009 har tre stortingsmeldinger satt fokus på digitalisering innen ABM-sektoren. Både St.meld. nr. 23 (2008-2009) *Bibliotek: Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid*, St.meld. nr. 24 (2008-2009) *Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv* og St.meld. nr. 49 (2008-2009) *Framtidas museum: Forvaltning, forskning, formidling, fornying* vektlegger økt satsing på digitale løsninger og brukerperspektivet. I disse meldingene er oppmerksomheten rettet mot nasjonale fellesløsninger med brukerne i sentrum, mer digitalt innhold, utvikling i forhold til langtidslagring og nye søketjenester. Digitalisering av arkiver og museumssamlinger, nettutstillinger og forskjellige kunnskapsdatabaser gir nye brukere tilgang på kunnskap på en helt annen måte enn før. Mens publikum tidligere måtte oppsøke museene og arkivene for å få tilgang til gjenstander og kilder, er de i dag i mange tilfeller bare et tastetrykk unna.

Det er et kunnskapsbehov knyttet til hvordan ny teknologi og digitalisering påvirker vårt syn på kulturarv. Ved Danmarks Biblioteksskole har nylig prosjektet *Digital formidling af kulturarv* blitt avsluttet. Siktemålet med dette prosjektet var å belyse ulike sider ved digitaliseringen, både som kulturpolitikkprosjekt, institusjonsprosjekt og teknologisk prosjekt. En av konklusjonene var at de digitale mediene er med på å skape innholdet i kulturarven, og at en ny forståelse av kulturarv krever en annen hermeneutikk. (Lund/konferanse II og Lund 2009). Det foregår mye forskning omkring hva den digitale virkeligheten gjør med vår

forståelse av verden, men det er behov for mer forskning som ser dette i en kulturarvsproblematikk. Hva gjør det med opplevelsgrunnlaget når man velger en nettutstilling framfor en museumsutstilling? Hvilken rolle har de som velger ut hvilke historier som skal bli fortalt? Hvorfor velges noen historier ut framfor andre, og hvilke konsekvenser har dette utvalget for vår forståelse av fortiden?

Migrasjon og kulturelt mangfold

Det har til alle tider vært knyttet konflikt og interessemotsetninger til ”vår kulturelle arv”. Fremveksten av historie- og kulturformidlende institusjoner i Norge fram mot 1905 og første verdenskrig kan sees i lys av noen kulturpolitiske strømninger som la føringer for forestillinger om fortiden. Disse kan beskrives slik:

- Historie og kulturtradisjon som legitimitetsgrunnlag for den norske nasjons- og statshevdelsen
- Romantikkens dyrking av bondekulturen som nasjonens egentlige kulturgrunnlag
- Utvidelse av demokratiet og av det lokale selvstyret
- Synliggjøring av nye samfunnsgruppers kulturelle interesser og identitetsskapende elementer

Eksempelvis gir et ord som ”folkemuseum” alene konnotasjoner til alle disse fire idéhistoriske konstruksjonene. Utviklingen av kulturarvinstitusjonene etter andre verdenskrig har sammenhengende funnet sted i dialog - og kritisk oppgjør - med forestillingen om bondesamfunnet som nasjonens kulturgrunnlag, og med ideer om å verne og synliggjøre nasjonale identitetsverdier.

I nasjonsbyggingen ble det skapt et statisk og monokulturelt bilde av ”den norske kulturarven”. Kulturtrekk og tidsperioder ble taksert, og en felles kulturarv ble for en stor del knyttet til bondekulturen. Flere befolkningsgrupper, kulturtrekk og tidsperioder falt utenfor, som for eksempel arbeiderkultur, kystkultur, samisk kultur og de nasjonale minoritetenes kultur (Schanche/verksted 1, Mydland/verksted 2). I dag har den økte bruken av begrepet kulturarv i et stadig mer kulturpluralistisk samfunn knyttet betydningssammenhengene til uttrykket sammen med begrepet kulturelt mangfold og gjort termen kulturpolitisk kontroversiell (Ågotnes 2008). Når en forvalter kulturarv opererer en med en forestilling om å forvalte disse verdiene for et fellesskap. Bruken av fellesskapsforestillinger vil igjen reise spørsmålet om hvem som blir inkludert og hvem som blir ekskludert, og gjør kulturarv til et særdeles identitetsfølsomt spørsmål (Jensen/konferanse II). Det er viktig å reflektere over hvilke identiteter som bevisst eller ubevisst knytter seg til det et samfunn velger å bevare. (Grahn/konferanse II og Grahn 2009). Det er behov for forskning som tydeliggjør de store kulturelle variasjonene et samfunn preget av mange kulturarver og identiteter har. Det er også behov for forskning som kan finne fram til fellesverdier og en felles kulturell plattform (Ågotnes 2008, Pourbayat/verksted 2, Ydse 2007).

Demokrati og deltakelse

Å forvalte kulturarv utgjør en særdeles viktig form for maktutøvelse, og det er et avgjørende spørsmål hvilken selvbestemmelse borgerne i et demokrati har i forhold til identitetsdannelse og retten til å definere egen kulturarv. (Jensen/konferanse II). De senere årene kan det synes som om dette perspektivet har fått økt fokus. Et eksempel på at dette er Europarådets rammekonvensjon om kulturarvens rolle i samfunnet, den såkalte Faro-konvensjon. I denne konvensjonen er fokus blitt flyttet fra de fysiske kulturminnene til de menneskene kulturminnene bevares for. Viktige elementer i konvensjonen er alle kulturelle gruppers rett til

at deres kulturarv bevares, bærekraftig utnyttelse av kulturminnene i samfunnsutviklingen, folks tilgang til kulturminnene og deres demokratiske forvaltning, der frivillige organisasjoner har en viktig rolle.

Det er viktig med forskning på begrepet kulturarv i forhold til demokrati og deltakelse. Forståelsen av kulturarv som noe man *arver* kan gjøre det umulig for noen som kommer utenfra å tilegne seg den. På den måten kan det virke ekskluderende (Pourbayat/verksted 2). På samme måte er det problematisk når begreper som identitet blir brukt og forstått som noe opprinnelig og naturlig. Sosiolog Hans Philip Einarsen hevder at for å få til en reell inkludering av minoritetsgrupper, er det behov for forskning som utfordrer eksisterende kategorier, og som stiller kritiske spørsmål til hva som skal innlemmes, og hva som skal stenges ute fra kulturarven (Einarsen i Ydse 2007). Det er behov for å stille spørsmål som: Er norsk kulturarv for alle? Er begge kjønn, ulike klasser og folkegrupper godt representert i den kulturarv som blir forvaltet? Hva er innvandrernes og minoritetenes andel av norsk kulturarv? Hvilken plass skal minoriteter og innvandreres kultur ha i en felles norsk kultur i framtiden? (Pourbayat/verksted 2, Grahn/konferanse II).

Er ikke kulturarv like mye noe som blir *skapt*? For at et samfunn skal holde sammen tross motsetninger må en ha noen felles verdier. Disse verdiene blir til gjennom dialog og forhandlinger, noe som også gjelder i kulturvernet. Hvilke kulturelementer og verdier som skal betegnes som bevaringsverdige vil derfor stadig komme opp som spørsmål som må forhandles. Det er behov for forskning som ser nærmere på prosessene som fører til at kulturminner og kulturverdier blir skapt. Det er også behov for å studere hvem som har makt til å få sine interesser igjennom (Berkaak/verksted 1).

Ingen kulturer har vokst fram uten ytre påvirkning. De enkeltelementer som utgjør en kultur henger ikke sammen i en uløselig helhet. Derimot er enhver kultur en mosaikk under stadig forandring, selv om hastigheten varierer over tid og fra kultur til kultur. De enkelte bestanddeler i mosaikken er kommet og kommer som impulser med vidt forskjellig opphav, bearbejdes i ulik grad, og suppleres med rene innovasjoner som oppstår innen den enkelte kultur. Dersom denne kunnskapen får stå sentralt i arbeidet med kulturarv, vil det kunne bidra til større respekt og forståelse for andres kulturarv (Helberg/verksted 3).

Tema 2 – Samfunnsrolle og samfunnsmessig betydning

Det blir ofte hevdet at kulturarv har stor betydning både for enkeltmennesket og for samfunnet som helhet. I St meld nr 16 2004-2005 *Leve med kulturminner* kan man lese at:

Kulturminner og kulturmiljøer blir i for liten grad tatt i bruk som ressurs i samfunnsutviklingen. [De] kan gi grunnlag for kulturell, sosial, økonomisk og miljøvennlig utvikling og verdiskaping i lokalsamfunn og næringsliv.

Det er imidlertid lite utforsket *hvilken* betydning kulturarv har, både for enkeltmennesker, for ulike grupper og for samfunnet som helhet. *Hvorfor* har kulturarv betydning? På hvilken måte betyr kulturarv noe i et samfunn i endring? Hvilken rolle spiller kulturarv i en tid med økt internasjonalisering, globalisering og kommersialisering? En må også tørre å spørre *om* kulturarv har betydning. Er det slik at kulturarv betyr mindre for noen grupper enn for andre? (Mydland/verksted 2)

Behovet for å studere kulturarvens samfunnsmessige betydning har blitt understreket av flere.

Kulturviter Hans-Jakob Ågotnes påpeker at studier av kulturarv må begynne i samtiden. Kulturarv er de kulturelle verdier som er rådende i forskjellige samfunn og grupper. Den kulturelle meningen blir til gjennom at vi velger, og det er disse prosessene, ikke objektene, som må identifiseres. Det er et kunnskapsbehov knyttet til å skaffe seg en best mulig oversikt over den samfunnsmessige virkningen av det vi velger ut og forvalter som kulturarv (Ågotnes 2008).

På den første KAFF-konferansen *Samfunn i endring – kulturarvens betydning I* understreket flere av innleiderne at forskning som kan belyse betydningen kulturarv har i forhold til ulike samfunnsområder, er svært viktig for å kunne møte utfordringene i et samfunn i endring. (Hallén/konferanse I, Kjeldstadli/konferanse I, Ågotnes/konferanse I). Dette blir også påpekt i Forskningsrådets *Nasjonal strategi for humanistisk forskning* (2008). For å kunne forstå og fortolke den samfunnsmessige endringen en i dag står overfor ”er samfunnet avhengig av en bred humanistisk kunnskapsbase – som beredskap i møtet med kulturell endring”.

Det er gjort relativt få studier av kulturarvens betydning i Norge. Her vil forskningsmiljøer i Norge ha mye å hente fra internasjonale fagmiljøer.

Sterke markedskrefter

Termer som verdiskaping, opplevelsessamfunnet, omdømmesamfunnet og kulturøkonomi har gjort sitt inntog i kulturvernet. I de senere år har det vært en økt politisk vekt på kulturarv som næringsutvikling og som virkemiddel i distriktpolitikk og stedsutvikling. St. meld. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner* påpeker at ”Kulturminner og kulturmiljøer representerer ressurser som kan ha stor betydning for å utvikle levende lokalsamfunn og ny næringsutvikling”. ABM-utvikling har understreket at det er behov for å se på samvirke mellom kultur- og næringslivet der for eksempel museer og turistnæringen samarbeider om lokal og regional utvikling, og for å se på kulturforskningens betydning for verdiskaping (ABM-utviklings brev til Utdannings- og forskningsdepartementet 18.05.04: *Innspill til den nye Forskningsmeldingen*).

Kultur blir i stadig større omfang brukt som et instrument for økonomisk utvikling. Økt stedskonkurrans og markedsøkonomiske tenkemåter rundt stedsutvikling gjør at en tar kultur aktivt i bruk i profileringen. Identitet og identitetskonstruksjoner er i fokus. Samtidig gjør en verden preget av raske endringer at lokalsamfunn i økende grad orienterer seg mot sin lokale arv. Når man i tillegg kan finne argumenter som hos Richard Florida, - at regioner som går bra økonomisk kan knyttes til et omfattende kulturtilbud og omgivelser som tiltrekker den ”kreative klassen”, er dette trender som raskt blir fanget opp av politikere og investorer. Kulturplanlegging og kulturøkonomi er blitt en drivkraft for vekst. (Kamfjord/konferanse I, Vestby/konferanse I, Børud/konferanse I, Swensen/konferanse I).

I lys av det som er nevnt over, eksisterer det et kunnskapsbehov knyttet til forståelser av kulturarv, stedsbygging og stedsutvikling. Hvordan fungerer historie og kulturarv som byggesteiner i stedsutvikling og næringsutvikling? Hva består kulturarvverdiene i slike områder av? Hva slags betydning har kulturminner og kulturmiljøer for steders omdømme? Hvordan brukes dette i stedsprofileringer? Hvordan kan sammenhengene mellom den brede verdiskapingen dokumenteres – på kort og lang sikt? Hvilken rolle har ulike interessegrupper? Hvem definerer kulturarvverdiene i stedsutviklingen? Hvordan utspiller forholdet mellom private goder og fellesgoder seg i bruken av kulturarv? Hvor sterke er utbyggingsinteressene? Foregår det en økende privatisering av kulturarvens allmenninger? Hvordan håndteres balansegangen mellom bruk og vern? Hva slags interessekonflikter finnes og hvordan skal

disse håndteres? Det er også behov for forskning som ser på hva som kjennetegner god og dårlig stedsutvikling, og for sosiokulturelle analyser som supplement til fysiske og historiske stedsanalyser. (Haukeland/konferanse I, Vestby/konferanse I, Swensen/konferanse I).

Internasjonalisering

Internasjonalt samarbeid har blitt stadig viktigere i kulturvernet. EU har i flere år vært opptatt av hvordan kunnskap om kulturarv kan stimulere til dialog og integrasjon. I 1993 ble kultur en integrert del av EU-samarbeidet som følge av Maastricht-avtalen (1992). Dette markerte et ønske om å intensivere den europeiske integrasjonen. Kultur oppfattes her som en vesentlig økonomisk faktor i forhold til sosial integrasjon og som en viktig del av EUs strategi for å fremme integrasjon mellom befolkningsgrupper i Europa. Samtidig medvirker kommunikasjon på tvers av landegrenser til at den samlede kulturarv får et bedre vern.

Internasjonalt forskningssamarbeid på området kan bidra til å synliggjøre betydningen av kulturarv i samfunnet. Slikt samarbeid kan også gi nye perspektiver og bidra til å sette lokal og regional kulturarv inn i en større sammenheng. Et eksempel er industriell kulturarv. Industrihistorie har ofte vært identifisert som lokalhistorie. En kan imidlertid også fortelle denne historien som en internasjonal integrasjonsprosess (Kristensen/verksted 4, Birkeland/verksted 5). Dette reiser imidlertid viktige problemstillinger som det er behov for å belyse: Hvor bærende er kulturarvbegrepet når en skal beskrive slike prosesser – når det tas ut av sin nasjonale sammenheng? Hvordan håndterer den tradisjonelle nasjonalstaten en felleseuropeisk eller global tilnærming?

Ny teknologi - utfordringer og muligheter

Ny teknologi fører til ny kunnskap på en rekke områder. For eksempel innenfor arkeologien kan ny teknologi, som laserskanning, gir større faglig utbytte, legge grunnlag for prioriteringer og valg og gi muligheter for innsparing og effektivisering av arbeidet. Satsingen på denne type forskningsprosjekter er imidlertid fragmentert, og det er behov for større forskningsmiljøer og prosjekter som kan dra disse metodene videre. (Paasche/konferanse II).

Ny teknologi og kunnskap om denne teknologien kan bidra til økt bruk og større tilgjengelighet. Teknologien gir rom for nye formidlingsformer, for eksempel i forhold til formidling i skolen. Ny teknologi muliggjør også en annen form for delaktighet, som igjen kan medføre at andre miljøer enn de som tradisjonelt har besøkt for eksempel museer og arkiver blir involvert (Axelsson/verksted 4 og konferanse II). Tilgjengelighet er også viktig i forhold til demokrati og deltakelse. Ny teknologi kan bidra til å øke kunnskapsnivået og skape nye samarbeidsformer mellom frivillige og profesjonelle aktører. Det er allerede igangsatt en del prosjekter hvor fagpersoner og lekfolk samarbeider om kulturarv, for eksempel prosjektet lokalhistorisk wiki ved Norsk Lokalhistorisk Institutt (Alsvik/verksted 3).

Migrasjon og kulturelt mangfold

På samme måte som det er viktig å finne en felles kulturell plattform som inkluderer dagens forskjellige etniske og kulturelle grupper, er det også viktig å få fram forskningsbasert kunnskap om tidligere tiders mangfold. Innvandring og kulturelt mangfold er ikke noe nytt fenomen i Norge - immigrasjon har vært en del av samfunnsutviklingen i Norge helt fra forhistorisk tid. Migrasjon og flytting er en like selvsagt del av menneskets historie som det å være bofast - flytting finner sted ikke bare innen kommuner, regioner og nasjonalstater, men også over landegrenser og mellom ulike verdensdeler. Et godt eksempel på dette er industrisamfunnets kultur, som i stor grad ble etablert og utviklet gjennom overføring av

teknologi og kompetanse fra andre land og ved arbeidsinnvandring. Et annet eksempel er det multikulturelle samfunnet som har eksistert i Nord-Norge langt tilbake i tid.

Formidling av det mangfoldige og komplekse i fortiden vil gjøre det enklere å se paralleller i forhold til dagens flerkulturelle samfunn. I grove trekk kan man si at nasjonalstatsdannelsen førte til en overgang fra mangfold til enfold i den nasjonale kulturen. Noen kulturelementer ble betraktet som viktige for nasjonens legitimitet og identitet. Kulturminner som ikke passet inn i det nye nasjonale bildet ble betraktet som ”irrelevante” (Østigård/verksted 2). Samtidig foregikk en stigmatisering av grupper, for eksempel det samiske (Schanche/verksted 1). Dette har ført til at i dagens flerkulturelle Norge er forskjellen mellom ”vi” blitt mindre, mens kontrasten til ”de andre” kanskje er blitt desto større (Mydland/verksted 2). Arkeolog Terje Østigård hevder at den flerkulturelle utfordringen først og fremst er et ideologisk og ikke et empirisk problem. Kulturell kompleksitet har alltid eksistert, og å formidle mangfoldet i fortiden vil sette oss bedre i stand til å forstå samtidens kompleksitet (Østigård/verksted 2). Samtidig kan det også være at fortidens samfunn håndterte multikulturalitet på andre, og kanskje og bedre måter, enn det som tilstrebes i dag. Innsikt i tidligere tiders mangfold og migrasjon kan derfor gi bedre grunnlag for å håndtere dagens innvandring på en positiv måte. Kunnskap om kulturarv vil slik kunne fungere som arena for integrasjon. (Ågotnes/konferanse I, Bertelsen/konferanse I, Berkaak/konferanse I, Østigård/verksted 2, Schanche/verksted 1, Mydland/verksted 2, Niemi/konferanse II).

Demokrati og deltakelse

I senere tid har det skjedd en demokratisering av begrepet kulturarv. Mens det tidligere var profesjonelle historikere som forvaltet historien, er det i dag stadig flere som engasjerer seg i kulturvernarbeid med sine minner og opplevelser. Flere forskere har forsøkt å forklare denne endringen. David Lowenthal hevder at de som engasjerer seg i ”heritage”-aktiviteter er ute etter følelsesmessige bindinger gjennom at de er på jakt etter identitet og følelsesmessig identifikasjon. (Ågotnes 2008).

Hva ulike grupper, som sentrale forvaltningsorganer og lokalbefolkning, anser som viktig kulturarv kan være forskjellig. Dette kom tydelig fram i Kulturminneåret 1997 da lokalbefolkningen i hver kommune skulle velge ut et kulturminne. Storparten valgte kulturminner fra beste- og oldeforeldregenerasjonen, som på forskjellig måte viste hva disse hadde livberget seg med. Lokalbefolkningens valg sto på mange måter i kontrast til hva kulturminneforvaltningen tradisjonelt har løftet fram som viktige kulturminner.

Det er behov for å utforske hvilken rolle og betydning kulturarv og kulturvern har i vårt samfunn, for enkeltgrupper og enkeltindivider. Hva betyr kulturarv for ”folk flest” – for enkeltmennesker og lokalsamfunn? Hva slags verdier knyttes til kulturarv, og hvem skal definere hva som har verdi? Hvem har makt til å bestemme hvordan kulturarvressursene skal utnyttes? Disse problemstillingene må sees i forhold til ulike samfunnsområder som kulturarv inngår i, for eksempel i by- og stedsutvikling. Når det satses på opprusting av byen og på kulturarv – hvem er det som har glede av det? Er det noen befolkningsgrupper som favoriseres – noen som uteglemmes – noen som skyves ut? Er det noen hyppig brukte hverdagsmiljøer som ikke blir inkludert? Det er viktig å avdekke og analysere ulike interesser som legger føringer for stedets utviklingsretning, som ser på inkluderende allianser og makt. Dette kan blant annet gjøres gjennom diskursanalyse. (Mydland/ verksted 2, Haukeland/konferanse I, Børrud/konferanse I, Swensen/konferanse I, Vestby/konferanse I).

Det er også viktig å kartlegge *om* kulturminnenes rolle og betydning er noe ”universelt”, eller om det primært er knyttet til enkelte sosiale og kulturelle gruppers kultur, identitet og verdiforståelse. (Mydland/verksted 2)

Tema 3 - Institusjoner og aktører

Kulturarvinstitusjonenes samfunnsoppdrag har endret seg fra den kontekst de en gang vokste fram i. Museene og arkivene har gått fra å være et verktøy i nasjonsoppbyggingen hvor formidling av kunnskap først og fremst var myntet på bestemte klasser, til folkeopplysningsinstitusjoner som skal sette samfunnsmedlemmene i stand til å være aktive deltakere i et demokrati (Ydse 2007). På samme måte utviklet kulturminnevernet seg fra å være et politisk prosjekt hvor formålet var å skape en nasjonal identitet og en stat basert på vitenskapelighet, til å bli et virkemiddel for å bidra ikke bare til nasjonal bevisstgjøring, men til kamp mot fremmedgjøring, rotløshet, velferdsstatens rasering av trygge og kjente omgivelser (Berg Simonsen/verksted 1, Mydland/verksted 2). Disse endringene illustrerer behovet for løpende kunnskap om kulturarvinstitusjonenes rolle og et kritisk blikk på de samme institusjonenes virksomhet. Det er også et kunnskapsbehov knyttet til kulturarv som politikkområde. I et samfunn i rask endring er behovet for å se med et kritisk utenfrablikk på egen forvaltning spesielt viktig.

Behovet for slik kunnskap har blitt påpekt på flere av KAFF-prosjektets verksteder og seminarer (Hallen/konferanse I, Ågotnes/konferanse I, Mydland/verksted 2, Aronsson/verksted 4). Dette er også et behov som kommer til uttrykk i en rekke offentlige dokumenter og utredninger, blant annet i Sæterdal-rapporten (NFR 2003), Bjørkås-rapporten (NFR 2003), ABM-utviklings brev *Innspill til den nye Forskningsmeldingen* datert 18/5 2004, ABM-utviklings brev til KKD *Oppfølging av arbeidet med forskningspolitikk for kultursektoren* datert 5/7 2005 og i Ydse-rapporten. Også i *Katalog over Miljøverndepartementets viktigste kunnskapsbehov 2005-2009* blir behov for mer kunnskap om aktører som kulturminneforvaltningen selv, kunnskap om den praktiske forvaltningen og effektene av aktørenes handling og samhandling framhevd.

Praksisen i kulturvernet og i kulturarvinstitusjonene må gjøres til gjenstand for forskning. Det er behov for kunnskap omkring forvaltningens og kulturarvinstitusjonenes idé og verdigrunnlag - for å studere kulturarvfeltets ”identitet”: Hva er kulturarvinstitusjonenes eksistensberettigelse i dag? Hvordan kan de som kulturinstitusjoner bidra til dagens samfunnsmessige utfordringer? Hvordan kan være med på å stille spørsmål ved etablerte ”sannheter” og maktstrukturer? Hva slags verdisyn og selvforståelse har de profesjonelle aktørene som arbeider med kulturarv? Hvilke interne sosialiseringprosesser er sentrale innenfor ulike virksomheter som forvalter kulturarv?

Det er behov for bedre kontakt mellom forskningsmiljøene og forvaltningen for å få til god forskning på dette området. Forskningen skal være kritisk og uavhengig. Samtidig er det viktig, for å oppnå en økt samhandling mellom forskning og forvaltning, at forskningen gjør seg kjent med forvaltningens sammensatte karakter og praksis.

Det er videre behov for å se nærmere på roller og praksis hos andre aktører på området. Det gjelder både eiere og brukere av kulturminner, publikum på museer og de frivillige organisasjonene. De frivillige organisasjonene har gått fra å være ideelle organisasjoner til å bli stadig mer profesjonaliserte. De konkurrerer om medlemmer for sin gode sak (Lorentzen/verksted 3). Det kan være behov for å se nærmere på følgende:

Hvordan orienterer de frivillige organisasjonene seg i et nytt landskap? Hvordan er deres syn på kulturarv og historie sammenlignet med de profesjonelle aktørenes oppfatning? Hvordan kan frivillig sektor få til et bedre samarbeid med kulturarvinstitusjonene?

I Norge har det vært relativt lite forskning på både forvaltningen, kulturarvinstitusjonene og andre aktører på feltet. Den forskning som har foregått har for en stor del bestått av enkeltstående prosjekter i form av hovedfagsoppgaver/masteroppgaver, doktorgrader og mindre forskningsprosjekter. Det er behov for en langsiktig og tverrfaglig tilnærming til dette temaområdet. Det er behov for i større grad å knytte seg opp mot internasjonale miljøer som arbeider med kulturarv, for eksempel i Storbritannia, Tyskland, Finland og Nederland, hvor det de siste 10-20 årene har foregått betydelige satsinger på forskning omkring kulturpolitikens konsekvenser, gjerne kalt Cultural Policy Research.

Sterke markedskrefter

Konkurranse og nyttetenking har gjort sitt inntog på kulturarvområdet, og preger i stadig større grad kulturarvinstitusjonene. Dette fører til flere kunnskapsbehov knyttet til hvordan kulturarvinstitusjonene tilpasser seg markedskreftene og hvordan denne tilpasningen kan gjøres på en balansert måte. Går markedstilpasningen på bekostning av kvalitet? Blir underholdningsverdi og besøkstall viktigere enn det faglige innholdet? (Ydse 2007).

Det er behov for forskning som ser på kulturarvinstitusjonenes rolle i kulturøkonomien og i samfunnet mer generelt. Hvilken rolle har de som kulturøkonomiske ressurser? Hvilken rolle spiller de i lokalsamfunns og enkeltmenneskers liv? Hvordan legge til rette for at denne rollen styrkes? (ABM-utviklings brev til Kultur- og kirke departementet, 05.07.05, *Oppfølging av arbeidet med forskningspolitikk for kultursektoren*). Hva er den immaterielle verdien til disse institusjonene – som kulturuttrykk, og i norsk kulturhistorie? Hvordan kan man arbeide med å videreutvikle verdsettingsmetoder fra kulturøkonomi for goder som ikke omsettes i markeder? (Aabøe/konferanse I).

Internasjonalisering

I dag påvirkes kulturarvinstitusjonene i stadig sterkere grad av politikk og utviklingstrekk utenfor landegrensene. Internasjonale konvensjoner legger felles føringer og retningslinjer. Det har også vært en kraftfull økning i samarbeid over landegrensene og tilhørende økte økonomiske bevilgninger.

Et eksempel på en mer globalisert kulturarv er verdensarv. Tidligere var UNESCOs verdensarvsteder noe som opptok en liten gruppe kulturminnefaglig interesserte. I dag har verdensarv blitt noe folk planlegger ferien sin etter, og mange lokalsamfunn arbeider for å oppnå en slik status. Det er mange utfordringer og problemstillinger knyttet til denne utviklingen. I prosessen mot å bli et verdensarvsted kan mange og motstridende interesser være involvert, og noen krefter vinner sterkere fram enn andre. Noen elementer i de fysiske omgivelsene og i fortellingen om stedet blir dyrket fram, mens andre blir mindre kommunisert. Dette gjør at ikke alle i lokalsamfunnet nødvendigvis kjenner at verdensarven er til for dem (Anfinset/verksted 5, Ronström/konferanse II). Klimaendringene er en annen global utfordring som påvirker kulturarven og setter fokus på bærekraftig utvikling. (Birkeland/verksted5).

Det er behov for forskning som ser på hvordan internasjonale avtaler, konvensjoner og EU-direktiver får direkte konsekvenser for forvaltningen av kulturarv (Miljøverndepartementet 2005: *Katalog over Miljøverndepartementets viktigste kunnskapsbehov 2005-2009*). Hvordan

påvirker internasjonalt samarbeid institusjonene, aktørene og deres perspektiver? Det er også behov for forskning som tar opp hvordan globaliseringen, gjennom internasjonale avtaler og konvensjoner, påvirker lokalsamfunn og ulike brukere. Hvilke diskurser og forhandlinger skjer i lokalsamfunn som ønsker å bli verdensarvsteder? Hvilke kulturmøter oppstår mellom turistene og lokalsamfunnet? Hvem er verdensarven til for? Hvordan blir stedene og turistmålenes historiske spor ivarettatt kulturminnefaglig? Hvem skal definere hva som er viktig kulturarv?

Ny teknologi - utfordringer og muligheter

Forholdet mellom kulturarvinstitusjoner og brukere har vært i endring og vil endre seg mye framover. Nye brukergrupper har nye krav til kunnskapskilder og formidling. Faggrensene og sektorgrensene kommer under press og dette utfordrer institusjonene når det gjelder deres samfunnsoppdrag og samfunnsrolle.

Det er behov for økt forskning på to hovedområder innen ny teknologi:

- 1) Forskning knyttet til hvordan ny teknologi kan sammenstille data fra ulike sektorer og institusjoner som handler om samme tema eller sak.
- 2) Forskning om hva som skjer med institusjonene og fagmiljøene, innholdet, tjenestene og brukerne når ny teknologi innføres.

I forhold til det første punktet har det i flere år foregått en omfattende forskning, særlig i regi av EU og finansiert gjennom ulike EU-program. Når det gjelder det andre punktet, så har det skjedd langt mindre. Dette til tross for at det er svært viktig å forstå utviklingen og konsekvensene av det som skjer. Som på andre områder i samfunnet, er slik kunnskap viktig for å utforme en god politikk for framtidig satsing.

I flere land har en begynt å formulere forskingsprogram relatert til punkt 2. Kjernen er ofte samspillet mellom institusjoner, tjenester og brukere. Det skjer en stille revolusjon på dette området, noe som får store konsekvenser for samfunn og innbyggere. Økt forskning er avgjørende for å skape debatt, og Norge må ta opp arbeidet med et mer helhetlig forskingsprogram for kulturarvfeltet og ny teknologi. Arbeidet må gjøres i samspill med det som samlet skjer i kulturfeltet og i andre samfunnssektorer. En må også ha med seg framover eventuelle sammenhenger mellom ressursbehov og verdiskaping.

Teknologien gir også rom for nye formidlingsformer og dialog mellom institusjoner og brukere. Bruken av nettet som informasjons- og kommunikasjonskanal preges nå av deltakerdrevne, interaktive tjenester, ofte kalt web 2.0. Grunntanken er at nettbrukere ikke bare utveksler, men også utvikler kunnskap i et samarbeid, eksempelvis mellom bevarings-/formidlingsinstitusjoner og brukere. Det er behov for økt forskningsinnsats, blant annet med sikte på å ta i bruk slike nettbaserte samhandlingsformer.

Migrasjon og kulturelt mangfold

Kulturarv blir ofte framhevet som en arena for integrasjon, og i de senere årene har kulturarvinstitusjonene hatt flere satsinger knyttet til både nasjonale minoriteter og nyere innvandringsgrupper. Riksantikvaren har siden 2003 hatt en egen arbeidsgruppe som har sett på minoritetenes kulturminner. ABM-utvikling ga i 2005 ut *Museer og den flerkulturelle virkeligheten* i sin skriftserie. Det er viktig å få en felles forståelse for å utvikle en god praksis. Det har også blitt påpekt at frivillig sektor spiller en avgjørende rolle for levende demokrati og et inkluderende samfunn med en deltakende innvandrerbefolkning (Bakken/verksted 3, Lange/verksted 3, Helberg/verksted 3).

Flere museer, arkiver og kulturminneforvaltningen har gjennomført prosjekter relatert til kulturelt mangfold, og noen av disse har vært i samarbeid med frivillige organisasjoner som arbeider med kulturarv. Et eksempel er prosjektet *Kvenske brev, el-arkiv og arkivformidling* som Landslaget for lokal- og privatarkiv (LLP) har gjennomført. I dette prosjektet søker en blant annet å få svar på spørsmål som: På hvilken måte har maktulikhetene mellom arkivskapere og minoritetsbefolkning manifestert seg i arkivfesting og arkivdanning i Nordreisa og Porsanger? Har kvenene som minoritet blitt behandlet på samme måte som majoritetsbefolkningen? Hva forteller dokumentene relatert til den kvenske befolkningen om samfunnet, menneskene, kommunene og kulturforholdene? (Hosar/verksted 3). Et annet eksempel er prosjektet *Mangfoldige minner*, et samarbeid mellom Lokalhistorisk Institutt, Mangfoldsåret 2008 og Kulturminneåret 2009, hvor innvandrere forteller sine personlige historier.

Det er viktig med forskning som ser nærmere på hvordan kulturarvinstitusjonene forholder seg til den flerkulturelle dimensjonen. Hvem sin historie er det de forvalter og formidler? Hvilke oppfatninger av verdier uttrykker de? Hvordan skal kulturarvinstitusjonene arbeide for å ivareta den multikulturelle dimensjonen? Hvordan skal en organisere en offentlig forvaltning av kulturminner i et multikulturelt samfunn? Det er også behov for kunnskap om kulturell forankring og identitet, og betydningen av dette i et multikulturelt samfunn. (Pourbayat/verksted 2, Mydland/verksted 2, Christensen/verksted 4, Mathisen/verksted 4, Esborg/verksted 4).

Demokrati og deltakelse

Kulturarvinstitusjonene har i økende grad blitt sett på som viktige brikker i forhold til demokrati og deltakelse. Dette har blitt framhevd i mange skriv fra den offentlige forvaltningen (*Katalog over Miljøverndepartementets viktigste kunnskapsbehov 2005-2009* (Miljøverndepartementet 2005), ABM-utviklings brev til Kultur- og kirke departementet, 05.07.05: *Oppfølging av arbeidet med forskningspolitikk for kultursektoren*.) Dette er man også opptatt av i nordisk og internasjonal sammenheng. I eksempelvis Sverige er delaktighet fremhevd i Riksantikvarieämbetets *FoU-program för kulturmiljöområdet 2006-2010*:

Delaktigheten innebär att människor ges möjlighet att få ett ökat inflytande och ansvarstagande för samhällsutvecklingen. Delaktigheten i kulturarvsarbetet kan bli en inkluderande process som kan fungera som en motkraft till exkluderande och marginaliserande processer.

Dette har ført til en rekke ”bottum-up” prosesser, nettverksstrategier, ulike former for involvering og dialog. Ny teknologi, som digitalisering av arkiver og nettutstillinger, har også gitt nye muligheter for å involvere.

På museumsområdet har dialog blitt etablert som offisiell retningslinje. Dette imøtekommes blant annet gjennom at deltakelse og dialog i stadig større grad blir vektlagt i utstillinger. Det er behov for forskning som ser på kulturarvinstitusjonenes rolle i forhold til demokrati og deltakelse. Hva innebærer økt dialog? Kan deltakelse og demokrati gå på bekostning av det kritiske og analytiske? Har man lyktes i å involvere? Hvordan opplever brukere og besøkende dette? (Ydse 2007).

En stor del at det som blir oppfattet som viktig kulturarv forvaltes av folk flest i det daglige. Mens det profesjonsbaserte kulturvernet forvalter og verner kulturarv som har blitt definert

som rådende kulturelle verdier for staten Norge, forvalter enkeltmennesker og lokalsamfunn kulturminner og kulturarv de opplever som viktig. Det er viktig at forvaltningen har selvrefleksjon omkring dette, og at en også har fokus på kulturarv som ikke er institusjonelt forankret, men som faktisk finnes og forvaltes (Aronsson/verksted 4). Møtet mellom det profesjonsbaserte kulturvernet og engasjerte enkeltmennesker og lokalsamfunn har ofte vært gjenstand for konflikt. De profesjonelle aktørene har i mange tilfeller oppfattet folkelig interesse som et problem, som et nødvendig onde og et forstyrrende innslag i den faglige virksomheten (Østigård/verksted 2). Folk flest har på sin side oppfattet kulturarvinstitusjonene som elitistiske (Grytten/verksted 3).

Det er behov for å se på forholdet mellom det profesjonsbaserte kulturvernet og ”folk flest”. Hva er likt og hva er ulikt med hensyn til hva enkeltmennesker, lokalsamfunn og offentlige myndigheter oppfatter som viktig kulturarv? Hvordan kan kommunikasjon og samhandling mellom ulike aktører på området forbedres? I det svenske Riksantikvarieämbetets *FoU-program för kulturmiljöområdet 2006-2010* blir det framhevet at studier av tilskuddsordninger og hvordan lovverket fungerer i praksis kan være et viktig perspektiv: ”Hur kan styrmedlen utvecklas så att olika delar av samhället, såväl det offentliga som det privata, känner sig stimulerade att beakta kulturarvet som en resurs?”

Det er også et kunnskapsbehov knyttet til de frivillige organisasjonene på feltet. De frivillige organisasjonene forvalter en stor kunnskap. Samtidig kan de bidra som viktige møteplasser for integrasjon (Bakken/verksted 3). Hvordan kan de frivillige organisasjonene åpne seg mot et mer flerkulturelt samfunn og bli en mer integrerende arena? Hvilken kraft kan dette som helhet bety i integrasjonsarbeidet? Hvordan kan forvaltningen bistå de frivillige organisasjonene i denne omstillingen? (Lange/verksted 3).

Matrise som strukturerer beskrivelsen av kunnskapsbehov

Fem tverrgående utviklings-trekk	De viktigste kunnskapsbehovene			
		Studier av begrepet og fenomenet kulturarv	Studier av samfunnsrollen og kulturvernets samfunnsmessige betydning	Studier av institusjoner og aktører
Sterke markedskrefter	Hvordan blir begrepet kulturarv påvirket av økende vektlegging av markedskrefter i samfunnet? For eksempel i forhold til turisme, verdiskaping og merkevarebygging.	Kulturarvens rolle i samfunnsutviklingen i lys av økende kommersialisering. For eksempel i forhold til ideologiske endringer i debatten om bruk og vern.	Hvordan påvirkes institusjoner og aktører på feltet av den økende vektleggingen av nytteverdi og ”inntjening”?	
Internasjonalisering	Kulturarv er også verdensarv. Hva betyr internasjonal institusjonalisering av kulturarv for lokalsamfunnet og for nasjonene?	Hva betyr kulturarv i land med ulik historie og ulik tilstand - krig og fred? Fattige – rike? Demokratier – diktaturer - grad av industrialisering m.m.	Hvilke rolle spiller de internasjonale organisasjonene og institusjonene på feltet? Hva betyr de for de enkelte landenes politikk og utvikling?	
Ny teknologi – utfordringer og muligheter	For eksempel opplevelser av kulturarv på nye måter og nye steder. Fokus flyttes fra det nære til det fremmede.	Nye teknologi, nye medier og kommunikasjonsformer kan føre til at andre grupper i samfunnet blir engasjert i forhold til kulturarv.	Nye arbeidsformer i forvaltningen – basert på ny teknologi kan påvirke institusjoner og aktører.	
Migrasjon og kulturelt mangfold	Eksempler fra historien som viser at kulturarv som oftest er sammensatt av en rekke impulser fra mange ulike geografiske og kulturelle kilder.	For eksempel kulturarv som arena for identitetsutvikling og bidrag til integrasjon.	For eksempel hvordan kulturarvfeltets aktører forholder seg til de ulike minoritetskulturene i landet.	
Demokrati og deltakelse	For eksempel forskning og debatt knyttet til kulturarv og deltakelse. Er kulturarv noe man arver? Eller er det ikke like mye noe som blir skapt?	Hva betyr kulturarv for folk flest, for enkeltmennesker og lokalsamfunn? Har kulturarv betydning?	Hvordan er forholdet mellom det profesjonsbaserte kulturvernet og folk flest? Hvilken rolle spiller de frivillige organisasjonene på kulturarvfeltet i forhold til demokrati og deltakelse?	

Litteratur

Materiale fra KAFF-prosjektet: Foredrag fra prosjektets fem verksteder og to konferanser, samt innspill fra forskningsmiljøene KAFF-prosjektet har vært i kontakt med. For mer om KAFF-prosjektets aktiviteter: www.kaff.no

ABM-utviklings brev til Utdannings- og forskningsdepartementet 18.05.04: *Innspill til den nye Forskningsmeldingen* og brev til Kultur- og kirke departementet, 05.07.05, ref. 04/264, *Oppfølging av arbeidet med forskningspolitikk for kultursektoren*.

ABM-utvikling 2005. Mellom undringshjem og kamparenaer. Museer og den flerkulturelle virkeligheten. ABM-skrift # 12.

ABM-utvikling 2006. Kulturarven til alle – om digitalisering, digital bevaring og formidling i abm-sektoren. ABM-skrift # 32.

ABM-utvikling 2007. Museene i 2025. Ulike scenarier. ABM-skrift # 38.

Grahn, Wera 2009. Interseksjonella konstruktioner och kulturminnesförvaring. NIKU Rapport 27.

Jensen, Bernard Eric 2008. Kulturarv – et identitetspolitisk konfliktfelt. Gads Forlag.

Kulturministeriets Forskningsudvalg 2004: Forskningsbegreber og videnskapsformer: Kulturarv, samlinger og kunstuddannelser.

Lund, Niels D. (red.) 2009. Digital formidling af kulturarv. Fra samling til sampling. Multivers.

Miljøverndepartementet, 2005. Katalog over Miljøverndepartementets viktigste kunnskapsbehov 2005-2009.

Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling 2005: Det innovative humaniora og samfundsvidenskab. Oplæg til en forskningspolitisk handlingsprogram.

Norges forskningsråd, 2003. Kulturminner og kulturmiljøer. Utredning av forskningsbehov 2004-2014.

Norges forskningsråd, 2003. Kunnskapsbehov i kultursektoren. En utredning om forskning og forskningsformidling på kulturfeltet utført på oppdrag fra Norges forskningsråd.

Norges forskningsråd 2003. Tverrsektoriell planforskning. En utredning om kunnskapsbehov og organisering av tverrsektoriell planforskning.

Norges forskningsråd 2003. Kystsonedeforskning – verdiskaping og mangfold. Rapport fra arbeidsgruppe for Kystsonedeforskning.

Norges forskningsråd, 2004. Forskning flytter grenser – strategi for Norges forskningsråd

Norges forskningsråd 2007. Nasjonal strategi for forskningsinfrastruktur. Utvalg for databaser, registre, tidsserier og samlinger. Forslag til strategi

Norges forskningsråd 2008. Nasjonal strategi for humanistisk forskning.

NOU 1996:7 Museum: Mangfald, minne, møtestad

NOU 2002:1 Fortid former framtid. utfordringer i en ny kulturminnepolitikk

NOU 2006:8 Kunnskap for fellesskapet. Universitetsmuseenes utfordringer

Riksantikvarieämbetet: FoU-program för kulturmiljöområdet 2006-2010

SOU 2009:16 Betänkande av Kulturutredningen.

St.meld. nr. 22 (1999-2000) Kjelder til kunnskap og oppleving. Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet (ABM-meldingen)

St.meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot år 2014 (Kulturmeldingen)

St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner

St.meld. nr. 20 (2004-2005) Vilje til forskning

St.meld. nr. 22 (2004-2005) Kultur og næring

St.meld. nr. 15 (2007-2008) Tingenes tale. Universitetsmuseene

St.meld. nr. 23 (2008-2009) Bibliotek. Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid

St.meld. nr. 24 (2008-2009) Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv

St.meld. nr. 30 (2008-2009) Klima for forskning

St. meld. nr. 49 (2008-2009) Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying

Utdannings- og forskningsdepartementet, 2004. Departementenes sektoransvar for forskning. Sluttrapport fra et arbeid utført av utdannings- og forskningsdepartementet. Rapport.

Utenriksdepartementet, 2005. Strategi for Norges kultur- og idrettssamarbeid med land i sør.

Uzpelkis, Martynas 2006. Exploring Norwegian museums. Notes by a foreign visitor. ECON/KULTUR.

Ydse, Tone Fredriksen 2007. Museum, arkiv og samfunn. Kunnskapsbehov og utfordringer. Norsk kulturråd, Oslo.

Ågotnes, Hans-Jakob 2008. Kulturarv og kulturelt mangfald. "Heritage studies" som internasjonalt forskningsfelt. Publisert på www.kaff.no